

Iedereen mee!

De inhoud van de vormingen sport en armoede te boek

Iedereen, ook personen die in armoede leven, aanzetten tot sporten en bewegen, is het doel van elke sportdienst. Om hen deze niet zo evidente opdracht te helpen verwezenlijken, bood ISB samen met enkele partners tijdens het afgelopen najaar gerichte vormingen aan. Dit praktijkgericht initiatief bood inspiratie en was het startschot voor meer! Met dit artikel delen we het aanbod dat de deelnemers kregen met iedereen.

© Buurtsport Leuven

Armoede is complex. Zie je altijd wel alles? Wat willen mensen in armoede? Willen ze eigenlijk wel sporten en bewegen? En is sport een middel tot ...? Dat zijn slechts enkele van de vragen die je kan plaatsen bij dit thema.

Om de complexiteit enigszins te duiden en de aanwezigen het nodige inzicht aan te reiken, kwamen Nele Cox (IPSO-KATHO), Filip Coussée (UGent), Jan Deduytsche en Jennifer Lamote (Uit De Marge) hun verhaal brengen.

Samen met Demos, het Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen en Bloso werkte ISB deze opdracht naar behoren uit, binnen het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA). Tijdens eenzelfde vorming in Leuven op 25 oktober 2011 en Gent op 8 november 2011 konden we 37 aanwezigen vanuit 23 verschillende lokale sportdiensten verwelkomen. De sportdiensten uit de centrumsteden en Brussel kregen een aangepast aanbod voorgeschoteld.

Armoede en sociale uitsluiting

Nele Cox bracht op de samenkomst in Leuven een presentatie over armoede en sociale uitsluiting. Het klovenmodel, de vier dimensies en de zes perspectieven van armoede (Vranken, De Boyser et al., 2006) kregen een plaats in haar betoog.

Volgens Em. Prof. Dr. Jan Vranken, tevens peter van het VAPA¹, kan je armoede als volgt omschrijven:

“Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.”

Het is dan ook een taak voor lokale overheden, en in dit geval voor de lokale sportdiensten, om echt aan de slag te gaan met dit thema. Doordat sporten en bewegen, en bij schaalvergroting heel de vrijetijdssector, een belangrijk deel is van het sociale netwerk in Vlaanderen, is het van belang om elke persoon die niet of nauwelijks participeert toch aan boord te halen.

¹ Vlaams Actieplan Armoedebestrijding

Het klovenmodel in sporttaal

De theorie

Cox legde aan de aanwezige sportdiensten uit dat het enorme gat tussen arm en niet-arm kan beschouwd worden als vijf diepe kloven: de gevoelskloof, de kenniskloof, de vaardigheidskloof, de positieve krachtenkloof en de structurele kloof.

De gevoelskloof

De **gevoelskloof** is een van de meest fundamentele. Armen voelen zich letterlijk niemand. In hun streven om erbij te horen, worden ze door de samenleving wel eens genadeloos afgestraft op uiterlijkheden zoals een al te hippe gsm of een wagen van een duur merk. Een kind dat te maken krijgt met deze kloof heeft dan ook maar één doel voor ogen: erbij horen, iets betekenen voor vriendjes en ploegmaatjes.

De kenniskloof

Kennis die in het netwerk rond een persoon te vinden is, is anno 2012 zeer belangrijk. Doordat mensen in armoede niet beschikken over een zeer gevarieerd netwerk, blijven ze al te vaak hangen in de kennis die te vinden is in hun eigen middens: familie en vrienden die vaak met dezelfde problemen worstelen. Deze **kenniskloof** is een niet te onderschatten factor.

De vaardigheidskloof

Mensen in armoede hebben niet altijd de kans gehad om maatschappelijke en sociale **vaardigheden** op te pikken tijdens hun eigen kindertijd. Zonder degelijk voorbeeld is het voor hen niet eenvoudig om de vaardigheden die door de maatschappij worden verwacht te hanteren in het dagelijkse leven. De drang naar overleven houdt dit proces tegen.

De positieve krachtenkloof

Wat we ook niet mogen vergeten, is dat armen veel meer **positieve krachten** hebben dan de doorsnee middenklassers. Hoog solidariteitsgevoel, drang om te helpen, eerlijkheid... zijn zaken die in dit segment van de maatschappij meer dan waar dan ook te vinden zijn. En humor! Humor is in de werking met deze doelgroep zeker iets wat aanslaat!

De structurele kloof

De vorige vier vermelde kloven zijn allemaal terug te vinden in de deelverzameling van de **structurele kloof**. Zo merken we nog steeds dat armen te vaak worden uitgesloten van essentiële maatschappelijke levensdoelstellingen. Ook het feit dat mensen die in armoede leven gemiddeld zeven jaar minder leven dan niet-armen, is een gegeven dat veel zegt.

In de praktijk

Als sportdienst alleen kun je de problemen die mensen in armoede ervaren niet wegwerken. Je kan wel meehelpen om een deel van hun leefwereld positiever te maken en hen meer te betrekken bij de maatschappij. Door inzicht te verwerven in de kloven die mensen kunnen ervaren, kan je de doelgroep en de sportclubs verder ondersteunen om een laagdrempelig en vraaggericht aanbod uit te bouwen. Hieronder enkele tips.

Doordat jongeren die in armoede leven meestal een laag zelfbeeld hebben, is het van belang deze jongeren echt aan te moedigen. Door ze op een persoonlijke manier aan te spreken en te begeleiden kan je ze zeker op weg helpen. Natuurlijk is opvolging, in samenwerking met de betreffende sportclub, niet onbelangrijk.

Verborgene afspraken, jarenlange gewoontes, gestandaardiseerde afkortingen, ingeburgerde bijnamen ... allemaal zaken die voor een nieuwe deelnemer voor een drempel zorgen. Zorg er voor dat al bij de eerste fase van het participatieproces, communicatie en kennismaking, alles direct glashelder is. Aarzel daarom ook niet om van tijd tot tijd een buitenstaander je communicatie te laten nalezen. Of misschien nog beter, betrek een vereniging waar armen het woord nemen of een welzijnsschakel in deze screening.

Geef personen in deze doelgroep tijd en kansen om hun basisvaardigheden in de sport- en beweegsector aan te scherpen. Verklaar bijvoorbeeld waarom op tijd komen essentieel is bij sommige sportactiviteiten. Als je te laat komt, is het zwembad misschien al gesloten of is de match al afgelopen. Situaties die voor zowel sporter als omkadering niet zo prettig zijn.

Deze doelgroep kan tegen een stootje. Zolang ze plezier hebben en sommige van hun zorgen even kunnen vergeten zullen ze misschien wel een blijvende interesse tonen in een sport- en beweegaanbod. Eenmaal je als sportpromotor een band hebt met een vereniging waar armen het woord nemen, zal je nog maar zelden zo gelachen hebben als tijdens je aanbod met hen.

Door in te zetten op het dichteren van de vorige vier vermelde kloven, zal deze kloof mogelijk zichzelf minder diep maken. Ter ondersteuning van dit proces kan inzet rond gezonde voeding en beweging alvast een puik initiatief zijn.

Over sport, toegankelijkheid en bruikbaarheid

Filip Coussée is als onderzoeker verbonden aan de vakgroep Sociale Agogiek van Universiteit Gent. Hij sprak in Gent onder de titel 'Over sport, toegankelijkheid en bruikbaarheid' de aanwezige sportdiensten toe en trok parallellen met het jeugdwerk.

Coussée toonde op de samenkomst in Gent aan dat een deel van de jeugd door het (sport)verenigingsleven in het verleden 'gemarginaliseerd' werd. Anno 2011 worden deze jongeren via doorstromingsdiscours en toeleidingsobsessie toegeleid naar het centrum. Evenwel wordt er in deze opdracht al te snel van uitgegaan dat er in het reguliere aanbod, de sportverenigingen, oprechte steun voor dit thema te vinden en te krijgen is. Het is voor sportdiensten dan ook van groot belang om zowel de vraag- als de aanbodzijde tevreden te stellen.

Aan de slag

Je kan als sportdienst op vele gebieden aan de slag met de (jeugd)sportclub in jouw gemeente. Zo zou je samen met een partner uit het lokale sociale middenveld een sensibiliseringscampagne voor de jeugdsportbegeleiders kunnen uitwerken. In die campagne kan je dan vernieuwende rekruterings- en motivatietechnieken naar voor schuiven. Zodanig beschikken de mensen op het veld over nieuwe handvaten en kan er weer een stap vooruit gezet worden in dit verhaal. Ook het verdiepen van hun kennis over mogelijke ondersteuningskanalen, zowel financieel als niet-financieel en vanuit zowel de lokale gemeenschap als de bovenlokale overheid, kan de doelstelling helpen behalen.

Door middel van het doordacht gebruiken van proefperiodes, in combinatie met financiële ondersteuning van een sporter, kunnen er successen geboekt worden. Ook door actief in te zetten op het rechtstreeks contact (zowel met jeugdsporter als ouders) en op het onderzoeken van ieders specifieke vragen en noden kan dit.

Natuurlijk is het ook zo dat sommige personen niet toe te leiden zijn naar een sportief aanbod. Een onvermurwbare desinteresse kan een reden zijn. Heb daar dan ook respect voor, maar blijf niet bij de pakken zitten. Want elke persoon die je kan stimuleren om meer te sporten en bewegen, kan er beter van worden.

Ook de inrijpoort die je hanteert om de doelgroep te benaderen, kan je best eens nader bekijken. Moet het strikt vanuit sport? Of kan je ook vanuit cultuur, jeugd, huisvesting, tewerkstelling, een adequate buurtwerking ... de doelgroep benaderen? Vanuit een diverse sociaal-pedagogische handelsruimte kan je tot een toegankelijk (jeugd)sportbeleid komen in jouw gemeente.

In de directe leefomgeving

Vergeet niet om voor sommige plannen echt te vertrekken vanop de plaats waar de jongeren zijn, letterlijk en

figuurlijk. Ga in gesprek, luister, praat, stel voor, hou contact ... Probeer te vatten wat er nodig is om hen over die sportdrempel te krijgen. Zorg er wel voor dat je actie continuïteit, vertrouwen en onvoorwaardelijkheid uitstraalt, want met *fake* gedoe zal je er niet komen.

Een omgeving waar ze dingen kunnen ervaren die ze elders niet kunnen ervaren, is een mogelijk antwoord op je vragen, evenals een plek waar ze zich toch thuis voelen. Trap niet in de val om deze plannen direct te dwarsbomen omdat een 'plek in bakstenen' veel middelen vergt. Het gaat het hem niet noodzakelijk over een concreet gebouw, maar soms gewoon over een leuke omgeving.

Als je concreet aan de slag wil rond dit thema, besef dan dat er nergens een perfecte blauwdruk klaarligt van zulke plannen. Het is een kwestie van maatwerk. Coussée gaf alvast een mogelijke methode weer die bijvoorbeeld kan toegepast worden op kinderen en jongeren in armoede. Een manier met een cyclus van drie stappen die in elkaar lopen maar wel analytisch te onderscheiden zijn: zien, oordelen en handelen!

Zien, oordelen en handelen: werken met kinderen en jongeren in armoede in drie stappen

1. Zien

Welke kinderen en jongeren zijn maatschappelijk kwetsbaar? Waar wonen ze? Waar gaan ze naar school? Hoe gebruiken ze de openbare ruimte? Hoe gebruiken ze het bestaande aanbod? Hebben ze een aanspreekpunt?

2. Oordelen

Welke problemen zijn er? Wie heeft problemen? Wie veroorzaakt problemen? Wie definieert problemen? Wat kunnen we doen om deze kinderen en jongeren te ondersteunen? Hoe komen we nu tussen en is dat wat we moeten/kunnen doen?

3. Handelen

Er is een gedragen analyse nodig van binnenuit, en dit zo veel mogelijk vanuit perspectief van de gasten zelf. Ondersteun deze analyse met gesprekken met jongeren en sociaal werkers. Eenmaal de analyse duidelijk is, betekent dit nog niet per se dat het actieplan klaar is. In het geval van toeleiding naar het lokale jeugdsportaanbod begint het dan nog maar pas.

De concrete maatregelen die je uitwerkt, kunnen soms heel eenvoudig zijn. Wie weet kan je wel door een functionele analyse van het reservatiesysteem van de sportkampen tot een verbetering komen. Of kan er door een kleine financiële inzet op busvervoer een belangrijke drempel weggehaald worden voor de doelgroep in kwestie. Ook outreachend werken door middel van Buurtsport, buurtgerichte sportactiviteiten en werkingen, sport na school, proeflessen... , steeds zo veel mogelijk in combinatie met het verenigingsleven, kunnen voor een positief effect zorgen.

Concrete stappen zetten in jouw gemeente

Jan Deduytsche en Jennifer Lamote (Uit De Marge) namen zowel tijdens de sessies in Leuven als in Gent de groep in de namiddag op sleeptouw. Theoretische kaders die gebruikt kunnen worden om naar je eigen praktijk te kijken kwamen aan bod, maar ook de eerste of verdere aanzet naar een concretisering van projectplannen.

Jan startte zijn workshop met de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid. In 1989 omschreef Vettenburg dit begrip als volgt: "het risico om in contact met maatschappelijke instellingen vooral, en telkens opnieuw, de negatieve aspecten (controle, sancties) te ondergaan en minder te genieten van het positieve aanbod". Het gaat dus steeds over een interactie tussen twee polen, een maatschappelijke instelling en een individu. Ook het cumulatief aspect - eens gekwetst ben je steeds kwetsbaar bij de volgende instelling - is een belangrijk kenmerk.

Je kan kinderen in armoede al enorm vooruit helpen door ze te leren fietsen. Je hoeft de wereld niet te verbeteren

Het is dus essentieel dat je als sportdienst, in de rol van maatschappelijke instelling, inzicht verwerft in het marginaliseringsproces dat speelt bij bijvoorbeeld kinderen uit sociaal kwetsbare milieus. Op die manier kan je des te beter gaan werken om tot gelijke kansen voor iedereen te komen. Leven in een kansarme buurt, opgroeien in generatiearmoede, behoren tot een etnisch-culturele minderheid, geen inkomen verwerven uit arbeid of een cumulatie van de voorgaande zaken zijn de meest fundamentele risicofactoren om maatschappelijke kwetsbaarheid te triggeren. Mensen die in zulke situaties verzeild raken, nemen meer en meer afstand van maatschappelijke instituties en ervaren bindingsproblemen. Uitgesloten worden, en zichzelf uitsluiten, is een extreem gevolg.

Om maatschappelijk kwetsbaren te ondersteunen zodat ze weer een volwaardige plaats in de maatschappij innemen, kan je als sportdienst de nodige ondersteuning bieden. Beleid en collega's sensibiliseren, vorming volgen en/of aanbieden aan alle sportdienstmedewerkers zijn maar enkele van de mogelijke acties.

Na deze inleiding was het tijd om zelf aan de slag te gaan. Het theoretisch kader van de 5B's werd voorgesteld en er werd direct mee aan de slag gegaan (zie kadertekst). Toegepast op hun eigen situaties vulden de aanwezige sportdiensten op deze vorming het schema in. Na uitwisseling met de collega's probeerden we ervoor te zorgen dat iedere sportdienst met extra bagage en een interessante denkoefening deze workshop kon afronden.

» **Piet Van der Sypt**
medewerker sportparticipatie ISB

De 5B's

Betaalbaarheid

Zijn er al financiële tussenkomsten in jouw gemeente? Ontwikkel gerust samen met enkele lokale partners iets bijkomend of zelfs iets gloednieuw. De mogelijkheden zijn zeer divers: een vrijetijdspas, kortingscheques, 80/20-regeling, verlaagde prijzen voor sportkampen, een rek met sportkledij in de lokale kringloopwinkel ...

Bereikbaarheid

Dient elke deelnemer op eigen kracht naar de activiteiten te komen, of is er een mogelijkheid tot een meer collectieve regeling? Een fietspool, de gemeentebus, decentraal aanbod... zijn mogelijkheden om het voor de specifieke doelgroep eenvoudiger te maken. Ook denkoefening over de eenvoudigheid van het reservatiesysteem hoort bij deze 'B'.

Beschikbaarheid

Spelen er niet al te veel voorwaardelijke toelatingsvereisten mee om te kunnen participeren aan het lokale sportgebeuren? Ook de drang naar het uitbouwen van een stabiele relatie met de begeleiding is voor kinderen uit de doelgroep zeer belangrijk. Zorg er dus voor dat je als sportpromotor niet enkel tijdens de les aanspreekbaar bent, maar ook bij het onthaal en na het aanbod.

Begrijpbaarheid

Neem als sportaanbieder de situatie van de deelnemers niet uit hun handen. Het is niet omdat je een laagdrempelig aanbod creëert, dat dat meteen de situatie van de deelnemer volledig oplost. Stel daarnaast jezelf en je collega's af en toe open vragen rond thema's als sociale vervreemding, marginalisering en sociale uitsluiting. Gebruik dit als basis om verder door te denken.

Bruikbaarheid

Zorg er mee voor dat de deelnemers hun participatie aan het aanbod echt als iets betekenisvol zien. Doordat ze meer sporten en bewegen, kunnen ze dingen veranderen in hun eigen leven. Zo kan je bijvoorbeeld kinderen die in armoede opgroeien enorm vooruit helpen door hun fietsvaardigheid bij te schaven. Word zeker geen onrealistische wereldverbeteraar, maar durf toch meehelpen aan de realisatie van toekomstdromen en verlangens die je oppikt uit de doelgroep.

i ISB blijft zich samen met kwaliteitsvolle partners ook in 2012 inzetten om de lokale sportdiensten verder te helpen rond dit thema. Zit je met een specifieke vraag, wens je meer info over een bepaald thema...? Aarzel dan niet om contact op te nemen met Piet Van der Sypt, medewerker sportparticipatie van ISB. (piet.vandersypt@isbvzw.be - T 03/780.91.08) of plaats je vraag/opmerking op het ISBForum (<http://forum.isbvzw.be>).

» **Trefwoord(en):** personen in armoede, sportparticipatie